

**PARENTS' ATTITUDES TOWARD THE MODERN EDUCATIONAL CURRICULUM:
AN EMPIRICAL STUDY IN THE CONTEXT OF AZERBAIJAN****Graduate Students, SABAH groups, Azerbaijan State Pedagogical University****Solmaz Allahverdiyeva**solmaz18allahverdiyeva@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0000-9208-7032>**Khayala Balacayeva**khayalabalacayeva1@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0002-4468-1509>**Davud Dadashov**davuddadasli@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-7680-0551>**Najaf Eminov**necefeminov@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0007-8121-1430>**Rugiyya Mammadova**ruqiyyememmedova02@icloud.com, <https://orcid.org/0009-0007-8223-0086>**Shirinxanim Sheydayeva**seydayevaxanim@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0000-2343-1629>

Abstract. The article analyzes parents' attitudes, expectations, and experiences regarding the modern curriculum implemented in Azerbaijani secondary schools. The study was conducted using a mixed-methods design (quantitative and qualitative approaches), and the data were collected through a survey administered to 455 parents residing in Baku who have school-aged children. The findings indicate that although the majority of parents (278 respondents) report being sufficiently informed about the curriculum, their level of participation in its development process remains considerably limited (182 respondents report no participation at all). Parents generally evaluate the quality of textbooks and their age appropriateness as moderate. While they positively acknowledge the curriculum's potential to foster independent thinking skills (179 respondents), they also emphasize several concerns, including excessive academic workload (95 respondents), insufficient alignment of textbook content with students' developmental characteristics (149 respondents), and shortcomings in the assessment system. Notably, 165 respondents believe that the outcomes of the previous educational program were more applicable to real-life contexts. Participants primarily proposed the following improvements: adapting textbook content to students' age levels (94 respondents), reducing academic workload (73 respondents), enhancing the assessment system (29 respondents), and improving teacher professionalism (44 respondents). The results highlight the necessity of more active parental involvement in curriculum processes, the development of age-appropriate instructional materials, the optimization of students' workload, and the enhancement of teacher training quality. Furthermore, by conducting a comparative analysis with international practices, the study provides scientifically grounded recommendations for the further improvement of curriculum reforms within the Azerbaijani education system.

Keywords: curriculum, parental attitudes, educational program, school-family collaboration, textbook quality, educational reforms, student-centered education.

DOI: 10.30546/2709-2488.2026.002.507845

To cite this article: Parents' attitudes toward the modern educational curriculum: an empirical study in the context of Azerbaijan. *Journal of Preschool and Primary Education*, Special issue – "Master's research", pp. 9-40.

Article history: received – 01.04.2026; accepted – 05.05.2026.

VALIDEYNLƏRİN MÜASİR TƏHSİL PROQRAMINA MÜNASİBƏTİ: AZƏRBAYCAN KONTEKSTİNDƏ EMPIRİK TƏDQIQAT

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti, SABAH qrupu magistrantları

Solmaz Allahverdiyevasolmaz18allahverdiyeva@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0000-9208-7032>**Xəyalə Balacayeva**khayalabalacayeva1@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0002-4468-1509>**Davud Dadaşov**davuddadasli@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0005-7680-0551>**Nəcəf Eminov**necefeminov@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0007-8121-1430>**Ruqiyyə Məmmədova**ruqiyyememmedova02@icloud.com, <https://orcid.org/0009-0007-8223-0086>**Şirinxanım Şeydayeva**seydayevaxanim@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0000-2343-1629>

Annotasiya. Məqalədə Azərbaycan ümumtəhsil məktəblərində tətbiq edilən müasir tədris proqramına (kurikulum) valideynlərin münasibəti, gözləntiləri və təcrübələri təhlil edilmişdir. Tədqiqat qarışıq metodla (kəmiyyət və keyfiyyət) aparılmış, məlumatlar Bakı şəhərində yaşayan, məktəbyaşlı övladları olan 455 valideyn arasında aparılan sorğu əsasında toplanmışdır. Nəticələr göstərir ki, valideynlərin əksəriyyəti kurikulum haqqında kifayət qədər məlumatlı olsalar da (278 nəfər), onun hazırlanması prosesində iştirak səviyyələri olduqca məhduddur (182 nəfər heç iştirak etmir). Qeyd edilir ki, valideynlər dərslərlərin keyfiyyətini və uşaqların yaş səviyyəsinə uyğunluğunu, əsasən, orta qiymətləndirir, proqramın müstəqil düşünmə bacarığını inkişaf etdirmə potensialını müsbət qarşılasalar da (179 nəfər), dərslərin yükünün həddindən artıq çox (95 nəfər), tədris edilən fənlərin məzmununun yaş xüsusiyyətlərinə qismən uyğun olduğunu (149 nəfər) və qiymətləndirmə sistemində çatışmazlıqların mövcudluğunu vurğulayırlar. Tədqiqat iştirakçıları, əsasən, dərslərin məzmununun yaş səviyyəsinə uyğunlaşdırılması (94 nəfər), dərslərin yükünün azaldılması (73 nəfər), qiymətləndirmə sisteminin təkmilləşdirilməsi (29 nəfər) və müəllim peşəkarlığının artırılması (44 nəfər) istiqamətində təkliflər irəli sürmüşlər. Tədqiqatın nəticələri valideynlərin kurikulum prosesinə daha fəal cəlb edilməsi, dərslərlərin yaş xüsusiyyətlərinə uyğun hazırlanması, şagird yükünün optimallaşdırılması və müəllim hazırlığının keyfiyyətinin yüksəldilməsi zərurətini ortaya qoyur. Tədqiqat, eyni zamanda beynəlxalq təcrübə ilə müqayisəli təhlil apararaq Azərbaycan təhsil sistemində kurikulum islahatlarının daha da təkmilləşdirilməsi üçün elmi əsaslandırılmış tövsiyələr təqdim edir.

Açar sözlər: kurikulum, valideyn münasibəti, tədris proqramı, məktəb-ailə əməkdaşlığı, dərslərin keyfiyyəti, təhsil islahatları, şagirdyönümlü təhsil.

DOI: 10.30546/2709-2488.2026.002.507845

Məqaləyə istinad: Valideynlərin müasir təhsil proqramına münasibəti: Azərbaycan kontekstində empirik tədqiqat. «Məktəbəqədər və ibtidai təhsil», Xüsusi buraxılış – “Magistr tədqiqatları”, səh. 9-40.

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 01.04.2026; qəbul edilib – 05.05.2026.

Giriş / Introduction

Müasir təhsil sistemində kurikulum yalnız pedaqoqlar və təhsil siyasətçiləri üçün deyil, eyni zamanda təhsilin əsas tərəfdaşlarından biri olan valideynlər üçün də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan, valideynlərin yeni təhsil proqramına münasibəti, habelə onun nə dərəcədə faydalı və işlək mexanizm olduğu ilə bağlı fikir və düşüncələri təhsilin inkişafı baxımından önəmli məsələlər sırasındadır. Syomvene qeyd edir ki, valideynlər uşağın təhsil yolunda əldə etdiyi uğurun formalaşmasında əvəzsiz rol oynayırlar. Uşağın öyrənməyə münasibəti, motivasiyası və öz potensialını reallaşdırması böyük ölçüdə ailə mühitində gördüyü dəstəkdən asılıdır. Bu baxımdan, valideynlər məktəblə birlikdə məsuliyyət daşıyaraq, uşağın öyrənməsini təşviq edən, təhlükəsiz və stimullaşdırıcı bir mühit yaratmağa çalışmalıdırlar [Syomvene, A., 2022].

Bu fikirdən bir daha aydın olur ki, valideynlər övladlarının yalnız akademik nəticələrini izləməli deyil, eyni zamanda onların təlimdə fəal iştirakına dəstək olmalıdırlar. Bununla belə qeyd etmək lazımdır ki, bir çox valideynlər uşaqlarının savadlılıq inkişafına necə və hansı yollarla daha səmərəli şəkildə dəstək ola biləcəkləri barədə kifayət qədər məlumata malik deyillər. Buna görə də valideynlərin bu sahədə məlumatlandırılması və istiqamətləndirilməsi uşağın təhsil uğurunun artırılması baxımından xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Həmçinin texnologiyanın sürətlə inkişaf etdiyi bu dövrdə təhsil sahəsinin dəyişən dünyanın tələblərinə təhsil sahəsindəki bütün maraqlı tərəflərin də bu dəyişikliyə uyğunlaşa bilmələri kifayət qədər vacib bir məsələdir. Xan və Lav vurğulayırlar ki, dəyişiklik prosesi mərhələli şəkildə həyata keçirilir və bu səbəbdən müxtəlif maraqlı tərəflər prosesin fərqli mərhələlərində diqqətlərinə nisbətən daha effektiv töhfə verə bilirlər. Bu yanaşma maraqlı tərəflər arasında güclü və davamlı əlaqənin mövcud olmasını zəruri edir [Khan, M., Law, L., 2015]. Belə bir qarşılıqlı əlaqə mühitində fərqli və bəzən ziddiyyətli fikirlərin ortaya çıxması əsaslandırılmış və optimal qərarların qəbul edilməsinə şərait yaradır. Nəticə etibarilə, bu cür əməkdaşlıq tədris planının hazırlanması prosesində müsbət və inkişafyönümlü bir mədəniyyətin formalaşmasına böyük töhfələr verəcəkdir. Valideynlərin kurikulumuna dair baxış bucaqlarının öyrənilməsi təhsil prosesinin effektivliyinin artırılması, məktəb – ailə əməkdaşlığının gücləndirilməsi və kurikulumun tətbiqində mövcud çətinliklərin müəyyənləşdirilməsi baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Tədqiqatın əsas məqsədi valideynlərin kurikulumuna münasibətini, onların gözləntilərini və bu sahədə formalaşan təcrübələrini təhlil etməkdir. Bu məqsədə nail olmaq üçün mövzu ilə bağlı mövcud elmi ədəbiyyatın sistemli icmalı aparılmışdır.

Kurikulum anlayışı, izahı və mahiyyəti

“Kurikulum” latın mənşəli sözdür və “kurs”, “yol” mənalarını ifadə edir. Xarici pedaqoji ədəbiyyatlarda qeyd olunduğu kimi, kurikulumla bağlı biliklərin formalaşması və inkişafı təxminən 30 ilə yaxın bir dövrü əhatə edir. İlk kurikulum 1918-ci ildə yaradılmışdır. XX əsrin 60–70-ci illərindən etibarən isə dünyada, xüsusilə ABŞ-da kurikulum ideyaları geniş yayılaraq müstəqil bir nəzəriyyə kimi formalaşmışdır. “Kurikulum hərəkatı” adı altında inkişaf edən bu təhsil dalğası zamanla dünyanın inkişaf etmiş ölkələrinə də yayılmış və mütərəqqi təhsil təcrübəsi kimi geniş miqyasda öz təsdiqini tapmışdır [“Kurikulum nədir?”, 2014]. Beləliklə, kurikulum anlayışı tədris planı olmaqla yanaşı təhsilin məqsədlərini, məzmununu, təlim prosesini və qiymətləndirməni sistemli şəkildə əhatə edən kompleks bir yanaşma kimi formalaşmışdır. Bu da onun müasir təhsil sistemlərində mühüm yer tutmasına səbəb olmuşdur. Keçmişdə təhsil proqramı anlayışı, əsasən, “bilik və bacarıqlar toplusu” kimi başa düşülür, daha çox müxtəlif sahələrdə çalışan mütəxəssislərin sahib olduğu bilik və bacarıqları əks etdirirdi. Həmin dövrdə kurikulum təhsilənlərin ehtiyaclarından çox, fənn mərkəzli yanaşmanı ön plana çəkirdi. Müasir dövrdə isə kurikulum anlayışına yanaşma dəyişmişdir. Ralf Tylerə görə kurikulum uşaqların ehtiyac və tələblərini ödəmək məqsədilə xüsusi şəkildə təşkil olunmuş fənn və fəaliyyətlər sistemidir. Həmçinin kurikulum artıq yalnız nəzəri biliklərin ötürülməsi ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda şagirdləri real həyatın müxtəlif situasiyalarına hazırlayan təcrübə və fəaliyyətləri də özündə birləşdirir [Tyler, R., 1949]. Beləliklə, “kurikulum” anlayışını təkcə dərslərin və ya mövzuların siyahısı kimi qəbul etmək düzgün olmaz. O, məktəb mühitində həyata keçirilən digər fəaliyyətləri, sosial ünsiyyəti, məktəbdaxili təcrübələri və kitablar vasitəsilə öyrədilməyən çoxsaylı elementləri də əhatə edir. Kurikulum şagirdin məktəb rəhbərliyinin nəzarəti və istiqamətləndirilməsi altında əldə etdiyi bütün təlim və həyat təcrübələrini əhatə edən planlı və məqsədyönlü bir proqramdır [Oliva, P., 1982]. Bu yanaşma kurikulumun mahiyyətini daha geniş kontekstdə dəyərləndirməyə imkan verir. Belə ki, tədris planı yalnız dərslər proqramları və ya fənn məzmunu ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda şagirdin məktəb mühitində, məqsədli şəkildə təşkil olunmuş bütün öyrənmə təcrübələrini əhatə edən kompleks bir sistem kimi çıxış edir. Bu baxımdan, kurikulum təlim prosesinin planlaşdırılmasında əsas istiqamətverici rol oynayır, təhsilin məqsədləri ilə nəticələri arasında əlaqənin təmin olunmasına şərait yaradır. Eyni zamanda belə bir yanaşma müasir təhsil sistemlərində şagirdyönümlü təlimin tətbiqini zəruri edir və təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Sunavar isə qeyd edir ki, kurikulum müəyyən edilmiş təhsil məqsədlərinə nail olmaq üçün tədris prosesinə istiqamət verən sənədlər sistemidir. Bu sənədlər

təhsil müəssisəsi səviyyəsində formalaşdırılan əsas və xüsusi kompetensiyalara uyğun olaraq hazırlanır [Sunawar, A., 2017]. Bu yanaşma kurikulumun sistemli və məqsədyönlü xarakterini aydın şəkildə ortaya qoyur. Belə ki, kurikulum tədris prosesinin planlaşdırılmasında əsas istiqamətverici mexanizm kimi çıxış edir və təhsil məqsədləri ilə əldə olunacaq nəticələr arasında məntiqi əlaqənin qurulmasını təmin edir. Eyni zamanda əsas və xüsusi kompetensiyalara istinad edilməsi kurikulumun müasir təhsilin tələblərinə uyğun şəkildə formalaşdırıldığını göstərir. Bu da təlim prosesində biliklərin tətbiqyönlü olmasına, şagirdlərin və ya tələbələrin real həyat və peşə fəaliyyəti üçün zəruri bacarıqlar qazanmasına şərait yaradır. Beləliklə, Sunavarın irəli sürdüyü yanaşma kurikulumun təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsində və təlimin effektivliyinin təmin olunmasında mühüm rol oynadığını təsdiq edir. Dünya təcrübəsində kurikulum islahatlarının əsas prinsipləri və tətbiqinə nəzər saldıqdan sonra, indi Azərbaycan təhsil sistemində kurikulumun vəziyyətinə və onun yerli xüsusiyyətlərinə nəzər salaq.

“Kurikulum” anlayışı Azərbaycan dilində 1990-cı illərin sonlarından istifadə olunmağa başlanmışdır. 1999-cu ildən etibarən ölkədə mərhələli şəkildə həyata keçirilən təhsil islahatının üçüncü mərhələsində “Kurikulum islahatı” xüsusi komponent kimi təsdiq edilmişdir. Bu sahədə sistemli işlərin görülməsi üçün Kurikulum Şurası və Kurikulum Mərkəzi yaradılmış, müəllim, məktəb rəhbəri, tərbiyəçi, təhsil mütəxəssisləri və cəmiyyət nümayəndələrinin cəlb olunduğu işçi və ekspert qrupları fəaliyyət göstərmişdir. 2006-cı ildə “Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin Konsepsiyası (Milli Kurikulumu)” sənədi hazırlanmış, onun əsasında 2007-ci ildə I-IV siniflər, 2011-ci ildə isə V-XI siniflər üçün fənn kurikulumları təsdiq olunmuşdur [Milli Kurikulumu., 2006]. Təhsil kurikulumlarının hazırlanmasında nəticəyönlülük, tələbyönlülük, şagirdyönlülük, şəxsiyyətyönlülük və integrativ yanaşma kimi didaktik prinsiplər əsas götürülmüşdür. 2008 / 2009-cu dərslərindən ümumtəhsil məktəblərinin I siniflərində fənn kurikulumları tətbiq olunmağa başlanmış, 2010-cu ildə isə konseptual sənəd “Təhsil haqqında” Qanununun tələbləri əsasında yenilənərək dövlət standartı və proqramları (kurikulumları) kimi təsdiq edilmişdir. 2009-cu ildə isə ilk dəfə “Təhsil haqqında” Qanunda kurikulum anlayışı rəsmən təsbit olunmuş və onun məzmunu təhsilin hər bir pilləsi üzrə təlim nəticələri, məzmun standartları, dərslər və dərsləndirici məşğələ saatları, pedaqoji prosesin təşkili və qiymətləndirmə sistemini əhatə edən dövlət sənədi kimi müəyyən edilmişdir (Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu).

Azərbaycan Respublikasının “Təhsil haqqında” Qanununun 10-cu maddəsi məhz təhsil proqramı (kurikulum) haqqındadır. Qanunda qeyd edilir ki, təhsil proqramı (kurikulum) dövlət təhsil standartlarına uyğun olaraq təhsilin məzmununu və mənimsənilmə üsullarını müəyyən edən əsas sənəddir. O, tədris planı,

fənlər üzrə proqramlar, metodik tövsiyələr, qiymətləndirmə və digər təhsil texnologiyalarını əhatə edir. Proqramlar bütün təhsil pillələrini, o cümlədən əlavə, distant və xüsusi təhsil formalarını əhatə edir, sağlamlıq imkanları məhdud və uzunmüddətli müalicəyə ehtiyacı olan şagirdlər üçün xüsusi proqramlar hazırlanır. Eyni zamanda beynəlxalq təhsil proqramları müvafiq qanunvericilik və təhsil müəssisələrinin nizamnaməsi əsasında həyata keçirilir [“Təhsil haqqında” Qanun., 2009]. Bu maddə təhsil proqramlarının sistemli və məqsədyönlü şəkildə hazırlanmasının nə dərəcədə əhəmiyyətli və vacib olduğunu vurğulayır. Xüsusi və beynəlxalq proqramların daxil edilməsi, həmçinin sağlamlıq imkanları məhdud şagirdlər üçün xüsusi yanaşmaların nəzərə alınması kurikulumun inklüziv və universal xarakterini göstərir. Bu yanaşma təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə və şagirdlərin müxtəlif ehtiyaclarına cavab verməsinə imkan yaradır.

Tədris proqramına (kurikulum) valideynlərin münasibəti

Qlobal və milli səviyyədə kurikulum anlayışını təhlil etdikdən sonra, indi valideynlərin övladlarının təhsilinə dair, əsasən, onların kurikulumla bağlı baxış bucağı və mövqelərinə dair tədqiqatlara nəzər salaq. Nyamayi qeyd edir ki, tədris planının (kurikulumun) hazırlanmasında valideynlərin iştirakı mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Təhsil orqanları valideynlərin prosesdə təmsil olunmasını təmin etmək üçün rəhbərlik strukturları yaratmalı və onları maarifləndirməlidir. Bu məqsədlə, illik görüşlər, seminarlar və digər maarifləndirici tədbirlər təşkil edilə, həmçinin mövcud media kanalları vasitəsilə valideynlər proses barədə məlumatlandırıla bilərlər [Nyamai, D., 2021]. Bununla yanaşı, qeyd etmək yerinə düşər ki, valideynlərin tədris planının hazırlanmasında fəal iştirakı təhsilin keyfiyyətinin artırılmasında və şagirdlərin ehtiyaclarının daha yaxşı nəzərə alınmasında mühüm rol oynaya bilər. Çünki valideynlər övladlarının istinad nöqtələrini, habelə onların ev mühitində öyrənməyə qarşı sərgilədikləri davranışları özləri təhlil edə, həmçinin uğurlu və problemləli tərəfləri müşahidə edə bilərlər. Qraham-Klay qeyd edir ki, müəllimlər şagirdlərin öyrənməsini dəstəkləmək üçün valideynlərlə tərəfdaşlıq əlaqələri qurmağa çalışırlar. Güclü ünsiyyət, məktəb və ev arasındakı tərəfdaşlığın qurulması və şagirdin təhsilinə valideynlərin cəlb edilməsində əsas rol oynayır [Graham-Clay, S., 2005]. Bu baxımdan, valideynlərin maarifləndirilməsi və prosesdə iştirakının təmin edilməsi təhsil siyasətinin şəffaflığını və cəmiyyətin təhsilə bağlı öhdəlik hissini gücləndirir. Məhz bu səbəbdən, valideynlərin fəal iştirakını dəstəkləyən sistemli tədbirlər hər bir təhsil müəssisəsi üçün vacib hesab edilməlidir. Nyamayi vurğulayır ki, tədris planının hazırlanması prosesində bütün maraqlı tərəflər məqsədləri düzgün anlayıb töhfələrini verdikdə, proses daha uğurlu olur. Valideynlərin bu prosesə daxil edilməsi xüsusi əhəmiyyət daşıyır, çünki onların iştirakı tədris planında demokratiya və müxtəlifliyi təmin edir. Effektiv tədris planı valideynlərin rollarını — monitoring, resurs təminatı və müəl-

limlərlə qarşılıqlı münasibətləri tam şəkildə əhatə etməlidir [Nyamai, D., 2021]. Valideynlərin tədris planının hazırlanmasına aktiv cəlb olunması, təhsildə şəffaf-
lıq və demokratik prinsiplərin tətbiqini gücləndirir. Onların iştirakı həm tədris planının real ehtiyacları uyğun hazırlanmasına, həm də müəllimlə valideyn münasibətlərinin möhkəmlənməsinə şərait yaradır. Bu baxımdan, valideynlərin prosesdə fəal rolu təhsil keyfiyyətinin yüksəldilməsi üçün vacib hesab edilməlidir.

Şleyxer yazır ki, müvəffəqiyyət aidlik hissi ilə birbaşa əlaqəlidir [Şleyxer, A., 2022]. Bu baxımdan, təhsil sahəsində müvəffəqiyyətin əldə edilməsi üçün öyrənlər özlərini tədris mühitinə aid etməyi bacarmalıdırlar. Bu isə məktəb, valideyn və müəllim əməkdaşlığı ilə mümkün ola bilər. Əhmədi və Keşavarzi qeyd edirlər ki, tədris planının hazırlanması zamanı təhsil qrupları lazımi bilik, bacarıq və resursları təmin etmək üçün həm fərdi ekspertlərə, həm də dövlət və özəl təşkilatlara müraciət edə bilərlər. Xarici resurslardan istifadə problemlərin həllinə kömək etsə də, əsas çətinlik şagirdlər üçün nəyin öyrədilməli olduğuna qərar verməkdir. Valideynlərin bu prosesdə kifayət qədər iştirak etməməsi onların maraqlarının və ehtiyaclarının tam nəzərə alınmamasına səbəb olur. Təhsil sistemlərinin məqsədi şagirdlərin inkişafını və onların cəmiyyət üçün hazırlığını təmin etməkdir, lakin valideynlərin iştirakı yalnız formal xarakter daşıyır və prosesin effektivliyini artırmaq üçün istifadə olunmalıdır [Ahmadi, S., Keshavarzi, A., 2017]. Əhmədi və Keşavarzinin vurğuladığı kimi, tədris planının hazırlanmasında valideynlərin əhəmiyyətli rolu nəzərə alınmasa, şagirdlərin ehtiyac və maraqları tam əks olunmaya bilər. Bu da təhsildə aparılan islahatların tam da gözlənilən uğurlu nəticəni verməyəcəyini ortaya qoyur. Bu baxımdan, valideynlərin prosesə fəal cəlb olunması yalnız formal prosedur kimi yox, kurikulumun effektivliyini və şagirdyönümlü xarakterini təmin edən əsas amil kimi qiymətləndirilməlidir. Belə yanaşma tədris planının keyfiyyətini artırmaqla, həm də təhsilin nəticəyönümlü və demokratik olmasını dəstəkləyir. Həmçinin bu prosesdə valideynlərin iştirak etmək istəyi də önəmli rola malikdir. Kostadinova vurğulayır ki, valideynlərin tədris planının seçilməsi, tətbiqi, planlaşdırılmasında iştirak etmək baxımından məktəblə daha intensiv əməkdaşlıq və tərəfdaşlıq qurmaq istəməməsi, rəqabətsizliyi, laqeydliyi, eləcə də ailənin həyat üçün yaşayış təminatında daha geniş iştirakı, bu da onlara özlərini uşaqlarının tərbiyəsinə və təhsilinə həsr etməyə imkan vermir [Kostadinova, M., 2012]. Bu yanaşma müəyyən qədər realdır, çünki bir çox hallarda valideynlər iş və ailə öhdəliklərinə görə dərslərin planlaşdırılmasına aktiv qatılmaq imkanına malik olmurlar. Lakin tənqidi baxımdan, bu yanaşma valideynlərin passivliyini yalnız şəxsi səbəblərlə izah edir və təhsil sisteminin valideynləri prosesə cəlb etmək üçün struktur və metodik tədbirlərini nəzərə almır. Azərbaycan kontekstində isə valideynlərin kurikulumun hazırlanmasında iştirakı hələ də formal xarakter daşıyır və onların bilik və təcrübəsindən tam istifadə

olunmur. Belə bir vəziyyət, tədris planlarının şagirdlərin ehtiyaclarına tam uyğunlaşdırılmasında boşluqlar yaradır və kurikulumun nəticəyönümlü xarakterini zəiflədir. Buna görə də valideynlərin iştirakı üçün həm maarifləndirmə, həm də sistemli dəstək mexanizmlərinin yaradılması vacib hesab olunur. Tam bir kurikulum planlaşdırma modeli təhsil sahəsinin ehtiyacı olan deyil. Təhsil sahəsinin ehtiyacı — müxtəlif modellərdən istifadə edə bilən, həm də onların tətbiqinin nəticələrindən xəbərdar olan kurikulum planlaşdırıcılarıdır [Posner, G., 1988]. Posnerin fikrindən aydın olur ki, hazırda təhsil sahəsində atılmalı olan ən önəmli addım kurikulumun icrası zamanı müxtəlif metodlardan istifadə etməyi bacaran və onların tətbiq nəticələrindən xəbərdar ola biləcək mütəxəssislərin hazırlanması prosesidir. Məhz bu baxımdan, cəmiyyətdə kurikuluma qarşı olan yanaşmanı, problemlə təərəfləri görmək və təhlil etmək üçün valideynlərin də bu prosesdə iştirak səviyyəsi, habelə yanaşması yetərinə böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Problemin qoyuluşu

Müasir təhsil sistemində kurikulumun uğurla tətbiqi valideynlərin də prosesə aktiv cəlb olunmasını zəruri edir. Beynəlxalq tədqiqatlar valideyn iştirakının şagird nailiyyətlərinə birbaşa təsirini təsdiqləsə də, Azərbaycanda bu sahədə ciddi boşluqlar mövcuddur. 2006-cı ildə “Milli Kurikulum”un qəbulu və tətbiqi mühüm islahat addımı olsa da, tədris proqramının hazırlanmasında valideyn iştirakı mexanizmləri formalaşmamışdır. Bu problem həm valideynlərin təhsildə aktiv iştirakını məhdudlaşdırır, həm də təhsil siyasətçilərini mühüm rəy mexanizmindən məhrum edir. Tədqiqat məhz bu problemin həllinə xidmət edərək valideynlərin kurikulumuna münasibətini sistemli şəkildə təhlil etməyi hədəfləyir.

Metodologiya

Bu araşdırma valideynlərin ümumi təhsil məktəblərinin kurikulumuna münasibətlərini öyrənmək məqsədilə aparılmışdır. Tədqiqatda qarışıq metoddan (kəmiyyət və keyfiyyət) istifadə olunmuş və məlumatlar sorğu vasitəsilə toplanmışdır.

Nümunə kütləsinin seçimi

Araşdırmanın hədəf qrupu məktəbyaşlı uşaqları olan valideynlərdir. İştirakçılar asan seçmə üsulu ilə seçilmişdir ki, bu da valideynlərin sorğuda bərabər imkanlarla iştirakını təmin edir. Bununla yanaşı, nümunə seçim prosesində qeyri-ehtimalı yanaşmanın xüsusiyyətləri də nəzərə alınmışdır. Qeyri-ehtimalı seçmədə iştirakçılar əvvəlcədən müəyyən edilmiş ehtimal dəyərləri əsasında deyil, nümunə ölçüsü tamamlanana qədər tədricən formalaşır. Bu tip sorğularda iştirak könüllülük prinsipi ilə həyata keçirilir və anket linkinə daxil olan hər bir valideyn nümunə kütləsinə daxil olur. Bu tədqiqatda populyasiyanı Bakı şəhəri ərazisində yaşayan valideynlər təşkil edir. Nümunə kütləmiz 500 nəfər valideynden ibarətdir, 455 valideyn sorğuda iştirak etmiş, onların cavablarının ilkin analiz nəticələ-

Valideynlərin müasir təhsil proqramına münasibəti: Azərbaycan kontekstində empirik tədqiqat

rinə əsaslanaraq 413 nəfər valideynin cavabları məqsədəuyğun hesab edilərək, təhlildə istifadə edilmişdir.

Tədqiqat aləti

Məlumatların toplanması üçün 12 sualdan ibarət anket sorğusu hazırlanmışdır. Sualların 7 qapalı, 5-i açıq tiplidir. Anketdə: çoxseçimli suallar (valideynlərin kurikulum haqqında məlumatlılıq dərəcəsini və münasibətlərini ölçmək üçün), açıq tipli suallar (onların fərdi fikirlərini, təklif və müşahidələrini daha dərinədən öyrənmək, habelə əvvəlki təhsil proqramına olan münasibətlərini bilmək üçün) istifadə edilmişdir.

Sual maddələri məzmun baxımından dilçi ekspert və sahə mütəxəssisi tərəfindən qiymətləndirildikdən sonra son formaya salınmış və işlək mexanizmə gətirilmişdir. Anket valideynlərə elektron formada təqdim olunmuşdur. İştirakçılara tədqiqatın məqsədi anketin əvvəlində açıqlanmışdır. Araşdırmada bütün iştirakçıların anonimliyi qorunmuş, onların şəxsi məlumatlarının üçüncü tərəflərlə paylaşılmaması təmin edilmişdir. Sorğu könüllülük prinsipi əsasında aparılmış və etik tələblərə tam riayət edilmişdir. Suallar üzrə respondentlərin (R) öz fikirlərindən də nümunələr verilmişdir.

Əsas hissə / Main part

Çoxseçimli suallardan toplanan məlumatlar kodlaşdırılaraq tezlik və faiz göstəriciləri üzrə müvafiq diaqramlarda göstərilərək, təsviri statistika metoduna əsasən, təhlil edilmişdir. Açıq suallardan əldə olunan məlumatlar isə tematik analiz yolu ilə sistemləşdirilmiş, kodlaşdırılmış və həm əsas mövzular, həm də təkrarlanan fikirlər müəyyən edilmişdir.

1. Təhsil alan uşağınızın (və ya uşaqlarınızın) neçə yaşı var?

Bu sualın verilmə məqsədi sorğuda iştirak edən valideynlərin övladlarının, əsasən, təhsilin hansı mərhələsində (məktəbəqədər, ibtidai, orta) olduğunu təyin etməkdir. Çünki aydın məsələdir ki, uşaqları fərqli yaş qruplarında olan valideynlərin təhsil proqramından gözlənti və ehtiyacları eyni olmur. Buna görə də analizin nəticələrinin daha dəqiq təhlili üçün uşaqların hansı yaş aralığında olduğunu bilmək olduqca əhəmiyyətlidir. Aşağıdakı cədvəldə şagirdlərin yaş kateqoriyasına uyğun sayları verilmişdir:

Cədvəl 1

şagirdlərin yaş kateqoriyası	say	faiz
6 yaşa qədər	42	6%
6-10 yaş	238	35%
11 yaş üzəri	401	59%

Cədvəl 1-dən aydın olur ki, sorğu iştirakçılarının sadəcə 6%-nin övladları məktəbəqədər təhsil mərhələsində, 35 faizi ibtidai sinifdə, 59 faizi isə orta məktəbdə təhsil alır. Bu da o deməkdir ki, aparılan sorğuda övladları orta məktəbdə təhsil alan valideynlər çoxluq təşkil edir və bu da tədqiqatın, əsasən, orta məktəb təhsil mərhələsində tətbiq edilən təhsil proqramı ilə daha əlaqəli olduğunu ortaya çıxarır.

2. Məktəbdə tətbiq edilən tədris proqramı haqqında məlumatınız var?

Bu sualın verilmə məqsədi valideynlərin tədris proqramı haqqında məlumatlılıq dərəcəsini ortaya çıxarmaq, bununla da, valideynlər tərəfindən verilən cavabların etibarlılıq səviyyəsini təyin etməkdir. Aydın məsələdir ki, tətbiq edilən proqram haqqında məlumatlı olan valideyn ilə, qismən məlumatlı olan valideynin digər suallara da verdiyi cavablar fərqlilik təşkil edəcəkdir. Bu suala uyğun valideynlərin verdiyi cavablar aşağıdakı diaqramda göstərilmişdir:

Diaqram 1

Diaqram 1-dən aydın olur ki, cavabları məqbul hesab edilən 413 valideyndən 278 nəfəri hazırda məktəbdə tətbiq edilən tədris proqramından məlumatlı olduğunu qeyd edib. 107 nəfər valideyn isə qismən məlumatlı olduğunu qeyd edib. 16 nəfər valideyn proqram haqqında heç bir məlumatı olmadığını qeyd etmişdir. Həmçinin 1 nəfər valideyn “digər” seçimini doldurmuşdur. R-276 qeyd edib ki, “Valideynəm və bacardığım qədər uşaqlarımın təhsili ilə maraqlanıram”. Aydın olur ki, valideynlərin çox hissəsi demək olar ki, proqram haqqında məlumatlıdır. Bu da tədqiqatda əldə olunacaq nəticələrin etibarlılıq səviyyəsini artırır.

3. Məktəb təhsil proqramının hazırlanması prosesində iştirak səviyyənizi seçin.

Bu sualın verilmə məqsədi valideynlərin prosesdə iştirak səviyyəsini müəyyən etmək, habelə məktəblər və valideynlər arasında əlaqə və əməkdaşlıq mexanizmlərinin olub-olmadığını təyin etməkdir.

Diagram 2

Diagram 2-dən aydın olur ki, sorğu iştirakçılarının bir çox hissəsi (182 nəfər) məktəblərdə təhsil proqramlarının hazırlanmasında heç iştirak etmədiyini qeyd etmişdir. 100 nəfər isə prosesdə qismən iştirak etdiyini vurğulamışdır. 52 nəfər, əsasən, iştirak etdiyini, 76 nəfər isə daim prosesdə iştirak etdiyini qeyd etmişdir. 3 nəfər respondent isə “digər” seçimini qeyd edərək aşağıdakı kimi yazmışdır:

R-56: Valideynin iştirak etməsinə heç kim icazə verməz.

R-59: Təhsil proqramları mütəxəssislər tərəfindən tərtib olunur. Düşünürəm ki, valideynlərin fikirləri ilə tanış olsalar, daha keyfiyyətli tədris proqramı əldə edərlər.

R-61: Nazirlik özü təyin edir.

Sorğu iştirakçılarının cavabları onu deməyə əsas verir ki, əksəriyyət valideynlər bu prosesdə ya iştirak etmir, ya da qismən iştirak edir. Bu isə təhsil proqramlarının tərtibində valideynlərin iştirak mexanizmlərinin düzgün şəkildə qurulmadığını ortaya qoyur.

4. Müasir dərslərlərin və tədris resurslarının keyfiyyətini necə qiymətləndirirsiniz? Sual valideynlərdən müasir dərslərlər və tədrisdə istifadə olunan resursların keyfiyyətinə dair rəy toplamaq, həmçinin gələcəkyönlü dəyişikliklərə zəmin yaratmaq məqsədilə verilmişdir.

Diagram 3

Aydın olur ki, 98 nəfər valideyn müasir dərsliklərin və tədris zamanı istifadə olunan resursların keyfiyyətini “yüksək”, 205 nəfər valideyn “orta” qiymətləndirdiyi halda, 104 nəfər “aşağı” olaraq qiymətləndirib. Həmçinin 6 nəfər “digər” seçiminə fikir bildirmişdir:

R-59: Öyrədilənlər tədris materialları imtahan sualları ilə üst-üstə düşür. Yəni öyrədilən dərs başqa, imtahan verilən proqram başqa. Yəni bu nə dərəcədə düzgündür? Həmçinin ibtidai sinif Azərbaycan dili kitabları ancaq suallardan ibarətdir. İbtidai sinif kitabları, xüsusilə Azərbaycan dili kitabı heç ürəkaçan deyil. Musiqi, texnologiya, təsviri incəsənət bu tip fənlərdən KSQ keçirilməsi qətiyyənlə düzgün deyil, uşaqlar bu dərslərdən zövq almalıdırlar, mənasız cümlələr öyrənməli deyillər. İngilis dili fənninin ibtidai siniflərdə həftədə 3 dəfə tədris olunması daha məqsədəuyğundur.

R-241: Çətindir, dərsliklər şagirdlər üçün olduqca çətindir. Düşünməyən, sistemlə işləyən əlaçılar yaradırlar. Deyiləsi çox sözlər var.

R-276: Əlavə vasitələr işlətməsək, uşaqlar indiki təhsildə geri qalırlar.

R-291: Çox çətindir, uşaq başa düşür.

R-359: Çox çətindir, uşaqlar çox yorulur, bəzən də lazım olmayan mövzularda dərslər keçirilir. Həmçinin hazırlıqlar var, bu uşaqlar üçün hədsiz ağırdır.

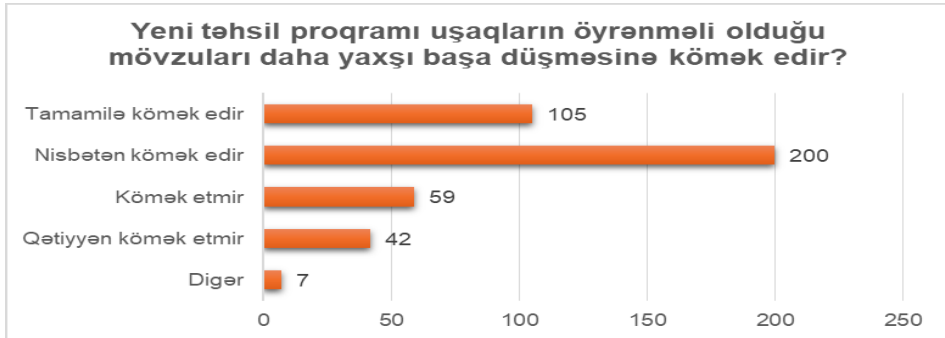
R-379: Dərsliklər özümüz tərəfindən təmin olunub.

Sorğu iştirakçılarının qeyd etdiyi cavablara əsasən, demək olar ki, əksəriyyət valideyn düşünür ki, müasir təhsil proqramı əsasında tərtib edilən dərsliklərin keyfiyyəti ortadır. Həmçinin onların fikrincə, dərslik keyfiyyətinin orta olması şagirdlərin dərsləri düzgün başa düşməməsinə, ona görə də əlavə hazırlığa getmələrinə, həmçinin başqa vəsaitlərə baş vurmalarına gətirib çıxarır. Bu baxımdan, şagirdlərin fərqli öyrənmə xüsusiyyətlərinin və hər bir fənnin qavranılma xüsusiyyətlərinin nəzərə alındığı dərsliklərin tərtib edilməsi məzmun baxımından daha keyfiyyətli dərsliklərin ortaya çıxmasına şərait yarada bilər.

5. Yeni təhsil proqramı uşaqların öyrənməli olduğu mövzuları daha yaxşı başa düşməsinə kömək edir?

Sual müasir təhsil proqramı əsasında tərtib olunmuş dərsliklərin anlaşılrlıq səviyyəsini qiymətləndirmək və nəticələrə əsasən, proqramın daha da təkmilləşdirilməsi məqsədilə tərtib edilmişdir.

Diaqram 4

Diaqram 4-dən görünür ki, 105 nəfər valideyn yeni təhsil proqramının şagirdlərə öyrənəcəkləri mövzunu daha yaxşı başa düşməklərinə tamamilə kömək edir. Lakin 200 nəfər valideyn nisbətən kömək etdiyini düşünür. Bununla belə, 59 nəfər kömək etmədiyini, 42 nəfər isə qətiyyən kömək etmədiyini qeyd etmişdir. Habelə, 7 nəfər respondent “digər” seçimini qeyd etmişdir.

R-56: Yeni təhsil proqramı, tətbiq edilmir.

R-71: Əksinə, əlavə müəllim axtarmağımıza və hazırlığa qoymağa sövq edir.

R-146: Qəliz formadadır.

R-207: Daha da uçuroma aparır.

R-256: Çox çətinlik.

R-276: Məncə, uşaqlar həddindən çox yüklənir.

R-291: Xeyr, çətinləşir.

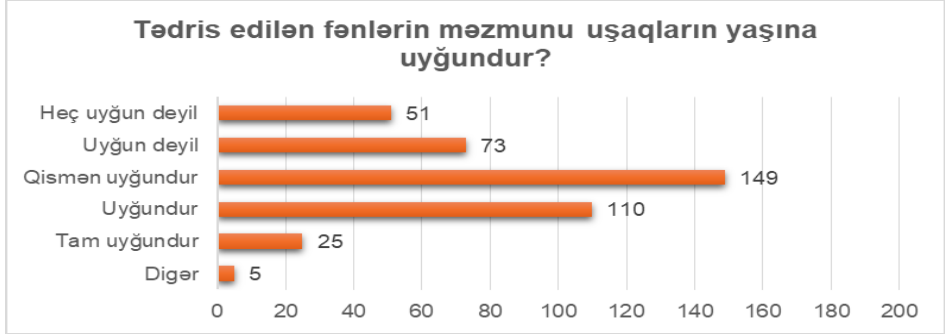
Valideynlərin cavablarını təhlil etdikdə aydın olur ki, hazırkı təhsil proqramı şagirdlərə öyrənəcəkləri mövzuları başa düşməkdə o qədər də effektiv şəkildə kömək etmir. Valideynlər bunu proqramın çox çətin olması və onun düzgün tətbiq edilməməsi kimi səbəblərlə əlaqələndirirlər. Həmçinin qeyd etmək olar ki, bu çətinlik şagirdlərin əlavə hazırlıqlara cəlb edilməsinə səbəb olur. Cavablara əsasən, təhsil proqramının təkmilləşdirilməsinə və çətinlik səviyyəsinin siniflər və müvafiq fənlər üzrə uyğunlaşdırılmasına ehtiyac var.

6. Tədris edilən fənlərin məzmunu uşaqların yaşına uyğundur?

Bu sualın verilmə məqsədi isə təhsil proqramının şagirdlərin inkişaf mərhələlərinə nə dərəcədə uyğun olduğunu aşkar etmək, tərtib edilən dərsliklərin

yaşa uyğunluq prinsipini yoxlamaq, bununla da uşaqların öyrənmə prosesində həddindən artıq yüklənməyə məruz qalıb-qalmadığını ortaya çıxarmaqdır.

Diagram 5

Görünür ki, 51 nəfər valideyn tədris edilən fənlərin məzmununun şagirdlərin yaş səviyyəsinə qətiyyənlə uyğun olmadığını, 73 nəfər isə uyğun olmadığını, habelə 149 nəfər isə qismən uyğun olduğunu düşünür. Bununla yanaşı, 110 nəfər tədris edilən fənlərin uşaqların yaşına uyğun olduğunu, 25 nəfər isə tam olaraq uyğun olduğunu qeyd edir. 5 nəfər isə “digər” seçimində öz fikirlərini qeyd etmişlər:

R-56: Kurikulum sistemi ilə qrup şəklində dərs keçirilsə, uyğundur.

R-59: Lisey imtahanlarından xəbəriniz yoxdur deyəsən? Uşaq 4-cü sinifdə oxuyursa, 6-cı sinif səviyyəsində bilməlidir.

R-207: Qətiyyənlə.

R-252: Əsas da ibtidaidə.

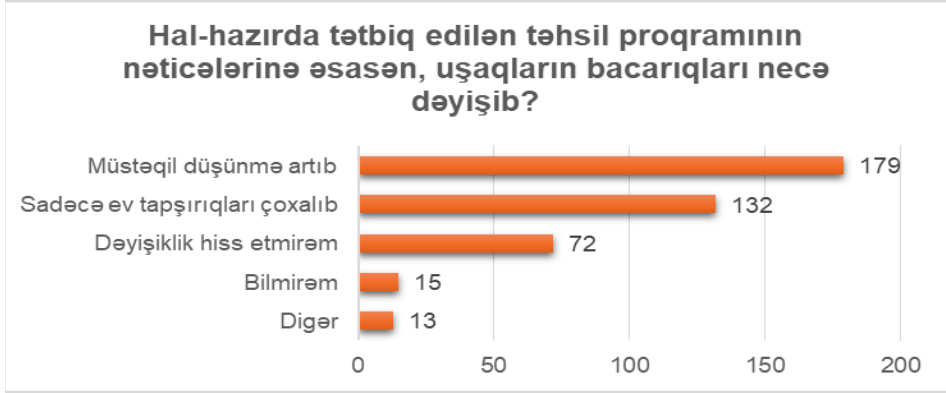
R-407: Proqramlar çətinliklə, uşaq çətinliklə başa düşür.

Sorgu iştirakçıların cavabları onu deməyə əsas verir ki, ümumi olaraq 135 valideyn fənnin məzmununun yaşa uyğun olduğu fikri ilə razılığa da, valideynlərin əksəriyyəti tədris edilən fənlərin məzmununda öyrənlərin yaş xüsusiyyətlərinin nəzərə alınmadığını vurğulayır. Onlar məzmunun çətin olduğunu və uşaqların başa düşmədiyini qeyd edirlər. Bu da tədris edilən fənlərin hər birinin məzmununda yaşa uyğunluq prinsipinə əsaslı şəkildə nəzərə alınmasının vacibliyini və əhəmiyyətini bir daha ortaya qoyur.

7. Hal-hazırda tətbiq edilən təhsil proqramının nəticələrinə əsasən, uşaqların bacarıqları necə dəyişib?

Sual yeni təhsil proqramının şagirdlər üzərindəki real təsirini təyin etmək və bu təsirin nəticələrinə əsasən, nəzəriyyə və praktika arasındakı əlaqə mexanizmlərini aşkar etmək məqsədilə verilmişdir.

Diqram 6

Diqram 6-ya nəzər saldıqda görürük ki, 179 nəfər valideyn düşünür ki, hal-hazırda tətbiq edilən təhsil proqramı uşaqlarda müstəqil düşünmə bacarığını artırıb. Amma 132 nəfər isə sadəcə ev tapşırıqlarının çoxaldığını qeyd edib. Bununla yanaşı 72 valideyn xüsusi dəyişiklik hiss etmədiyini vurğulamış, 15 nəfər valideyn isə suala bilmirəm cavabını vermişdir. Əlavə olaraq, 13 nəfər valideyn isə “digər” seçimini cavablandırmışdır:

R-23. Müstəqil düşünməyönümlü tapşırıqlara rəğmən 70 faiz şagirdə müstəqil düşünmə formalaşmışdır.

R-68. Uşaqlar çox tənbəldirlər.

R-74. Robotlaşmış uşaqlar yetişib.

R-146. Əl motorikası və düşünmə yoxdur.

R-151. Dəyişib, lakin yaxşı istiqamətə yox.

R-158. Təlim tapşırıqlarının telefon vasitəsilə yerinə yetirilməsini düzgün hesab etməmişəm.

R-186. Heç ev tapşırığı yoxdur.

R-207. Təhsil səviyyəsi zəifləyib.

R-229. Uşaqlar ev tapşırıqları ilə çox yüklənirlər, bu da beynin yorulmasına səbəb olur.

R-241. Övladımın biri özünü idarə edə bilir, digəri isə bu dərslərdən çətinlik çəkən şagird olduğu üçün daha çox dəstək istəyir. Suala cavabım odur ki, uşağım bacarıqlarını göstərmək üçün çox çalışır, nəticəsini də götür, lakin dincəlməyə vaxtı olmur.

R-274. Süni intellekt alətlərindən istifadə öyrənməni minimuma endirib.

R-393. Uşaqlar məzmunu anlamadan təlim materialını qiymətə görə əzbərləyirlər.

Cavabların təhlili göstərir ki, hazırkı təhsil proqramı şagirdlərdə müasir dövrün ən önəmli tələblərindən biri olan “müstəqil düşünmə bacarığını” inkişaf et-

dirmiştir. Bəzi valideynlərin fikrincə, isə sadəcə şagirdlərin dərs yükü artmışdır. Habelə “digər” seçimini cavablayan respondentlərin cavablarını üç əsas istiqamət üzrə qruplaşdırıla bilər. Belə ki, 23, 158, 186, 229, 241, 393 nömrəli respondentlərin cavabları, əsasən, qiymətləndirmə mexanizmləri və tapşırıqlarla uşaqların həddindən artıq yüklənməsi 151 və 207 nömrəli respondentlərin cavabları isə tədris prosesinin təkmilləşmədiyi, əksinə, zəiflədiyi istiqamətdədir. Əlavə olaraq 68, 74, 146, 274 nömrəli respondentlərə görə isə şagirdlərdə düşünmə, fəallıq azalıb, onlar sanki robotlaşdır.

8. Bugünkü tədris proqramı uşaqlarda düşünmə, yaradıcılıq və praktiki bacarıqları inkişaf etdirir?

Bu sualın verilməsində məqsəd yeni təhsil proqramının müasir dövrün tələblərinə uyğunluq səviyyəsini aşkarlamaq, habelə tətbiq edilən proqramın bilik və bacarıq anlayışları ilə əlaqəsini təmin etməkdir.

Diagram 7

Diagram 7-yə əsasən, 119 nəfər valideyn düşünür ki, bugünkü tədris proqramı uşaqlarda düşünmə, yaradıcılıq və praktiki bacarıqları tam olaraq inkişaf etdirir. 169 nəfər qismən inkişaf etdirdiyini, 80 nəfər isə yetərinə inkişaf etdirmədiyini qeyd edib. Habelə 42 nəfər valideyn hazırkı təhsil proqramının bu bacarıqları qətiyyə inkişaf etdirmədiyini düşünür. Əlavə olaraq, 2 nəfər valideyn “digər” seçimini cavablandırmışdır.

R-56. Proqram tətbiq olunmur.

R-388. Əksinə, rəqəmsallaşma səbəbi ilə inkişafın qarşısını alır. 20-30 il əvvəl istifadə edilən inşa, ifadə tipli tədris metodları hazırda yoxdur. Uşaq hər bir şeyi internetdən baxıb təkraralamaq istəyir.

Cavablara əsasən, qeyd etmək olar ki, əksər valideynlər düşünür ki, hazırda tətbiq edilən proqram demək olar ki, şagirdlərə müasir dövrdə tələb olunan bacarıqları aşılayır. Lakin bu fikirlə razılaşmayan valideynlərin də sayı o qədər də az deyil (124 nəfər). Həmçinin proqramın tətbiqinin düzgün olmadığı, həddindən artıq rəqəmsallaşmanın yaradıcılığı məhv etdiyi kimi fikirləri diqqətə çatdıran

validəynlər də var.

9. Hal-hazırda tətbiq edilən tədris proqramı əvvəlki tədris proqramından nə ilə fərqlənir? Dolğun cavablandırın.

Bu sual təhsil sistemində edilən dəyişikliklərin və yeniliklərin valideynlər tərəfindən nə dərəcədə dərk edildiyini və qəbul edildiyini təyin etmək, habelə sorğu iştirakçılarının məlumatlılıq səviyyəsini qiymətləndirmək məqsədilə tərtib edilmişdir.

Cədvəl 2

kod	respondent sayı
qiymətləndirmə sisteminin düzgün olmaması	11
dərslərdə keyfiyyət problemi	30
dəyişikliyin olmaması	28
şagirdə yüklənən dərslərin çox olması	95
müasir dövrün tələblərinə uyğunluğu	103
ənənəvi təhsilin effektivliyi	55
peşəkar müəllim çatışmazlığı	10
keyfiyyətli dərslər yazılmalı	7
indiki təhsil proqramının effektivliyi	39
öyrənmə prosesində yaş və fərdi xüsusiyyətlərin nəzərə alınmaması	16
təhsil proqramının tələblərə uyğun tətbiq edilməməsi	19

Respondentlərin qeyd etdikləri cavablara əsasən, zəruri istiqamətlər təyin edilərək, müəyyən kodlar çıxarılmış və həmin kodlar üzrə şərhlər verilmişdir.

Kod 1 – Qiymətləndirmə sisteminin düzgün olmaması

Respondentlərin cavablarına əsasən, qeyd etmək olar ki, hazırda tətbiq edilən təhsil proqramında qiymətləndirmə cəhətdən müəyyən boşluqlar mövcuddur, habelə qiymətləndirmə sistemi əvvəlki təhsil proqramı ilə müqayisədə xeyli çətin-dir və bu da şagirdlərin dərslərə qarşı olan düşüncələrinə təsir göstərir. Beləliklə, onlar əsas fərqin qiymətləndirmə sisteminin düzgün qurulmamasında görürlər. Bu fikri dəstəkləyən bir neçə respondentlərin cavabları:

R-53. Əvvəllər, bizim vaxtımızda KSQ, BSQ, testlər yox idi, imtahanlar da şifahi keçirilirdi.

R-353. Uşaqları indi daha çox yükləyirlər, testlər uşaqları zəiflədib, düşünmə qabiliyyətini azaldıb.

Kod 2 – Dərslərdə keyfiyyət problemi var.

Validəynlərin qeyd etdikləri cavablara əsasən, aydın olur ki, hal-hazırda tətbiq edilən təhsil proqramının əvvəlki təhsil proqramından fərqi tədris zamanı istifadə edilən dərslərlə bağlıdır. Onlar, tədris materiallarının, tapşırıqların çox

qəliz və mürəkkəb olduğunu qeyd edirlər.

R-70. Əvvəl dərsliklər daha sadə və maraqlı idi, şagird dərsi rahat qavrayırdı, indi dərs vəsaitləri çox qəliz və mürəkkəbdir.

R-373. Əvvəllər dərsliklərin sayı az olsa da, dərs proqramları uşaqların başa düşəcəyi kimi keçirilirdi. İndi uşaqlar ancaq oxuyub-anlama keçirlər. Dərsliklərdə uşaqların öyrənəcəyi heçnə yoxdur. Hər dərsin üzərində 1 dərs qalırlar sabah yeni mövzu keçirlər. Dərsliklər çox qəliz yazılıb.

Qođ.3 – Dəyişiklik yoxdur.

Sorğuda iştirak edən 28 valideyn isə hazırkı və əvvəlki təhsil proqramında əsaslı heç bir fərq olmadığını qeyd etmişlər.

R-44. Heç bir fərq yoxdur, əvvəlki tədris proqramı ilə eynidir.

R-222. Proses eynidir. Dəyişiklik kağız üzərindədir. Əvvəlki tədrisdə də problem var idi, indi də.

R-369. Heç bir fərq yoxdur. Şagirdlər yenə də düşünür, yaratmır, əzbərləyirlər.

Qođ.4 – Dərs yükünün çox olması

Sorğu iştirakçılarından 95 nəfər isə hazırda tətbiq olunan təhsil proqramına əsasən, tədris edilən dərslərdə dərs yükünün miqdarının daha çox olduğunu qeyd edirlər. Valideynlər dərs yükü çoxluğunu həm dərslərin çətin olmasında, həm də ev tapşırıqlarının artmasında görürlər.

R-49. İndi tədris proqramı çox çətin və ağırdır.

R-63. Əlavə dərs yükü, əlavə stressə səbəb olur.

R-120. Sadəcə uşaqların dərs yükü çoxalıb. Dərslikdə olan mövzuları məktəbdə az, evdə isə çox işləyir, əlavə test tapşırıqları yerinə yetirirlər.

R-129. Yaş həddinə görə dərs yükü çoxdur.

R-286. Əlavə dərs yükü artıb, uşaqların dərsləri başa düşməsi çətinləşib, yaşlarına uyğun tədris olunmur.

Qođ.5 – Müasir dövrün tələblərinə uyğunluğu

103 nəfər valideyn qeyd edib ki, hazırda tətbiq edilən tədris proqramı müasir dövrün tələblərinə uyğunluğu ilə seçilir. Belə ki, onlar indiki tədris proqramının çoxşaxəliliyi və şagird mərkəzli olduğu düşüncəsində həmfikirdirlər.

R-7. Bəli, fərqlənir. Belə ki, əvvəlki proqram şablon idi. İndi isə yeniliklər əlavə edilib və müasir dövrlə uzlaşır.

R-73. İndiki proqram şagirdlərdə yaradıcılıq, problemlərin həlli, komanda işi, İKT bacarıqları kimi xüsusiyyətləri inkişaf etdirir.

R-198. İndi daha müasir və anlaşıqlıdır.

R-333. Hazırkı tədris proqramı əvvəlkindən fərqli olaraq şagirdin fəal iştirakına və düşünmə bacarığına əsaslanır. Əvvəllər dərslər daha çox müəllim mərkəzli idi, indi isə uşaqlar öyrəndiklərini tətbiq edir, müzakirə aparır və yaradıcı olurlar.

Qiymətləndirmə də dəyişib — artıq təkcə imtahan nəticəsi deyil, uşağın təlim prosesində fəallığı və inkişafı da nəzərə alınır. Bu proqram uşaqların düşünən, ünsiyyətçi və müasir həyata hazır fərdlər kimi formalaşmasına kömək edir.

R-351. Daha müasirdir. Məsələn, məktəbdə informatika fənninin tədrisi zamanı kompüterlərdə işləmək olur, amma əvvəl çox da əlçatan deyildi.

Qod. 6 – Ənənəvi təhsilin effektivliyi

Sorğu iştirakçılarının 55 nəfəri isə ənənəvi təhsilin indiki təhsillə müqayisədə daha effektiv olduğunu düşünür. Onlar əvvəlki təhsil proqramında öyrədilən biliyin daha yaddaqalan olduğunu və dünyagörüşünün artmasında daha önəmli bir payının olduğunu qeyd edirlər. Belə ki, onlardan bir neçəsinin cavablarını nəzərdən keçirək.

R-266. Ənənəvi təhsil uşaqlarda dünyagörüşünün və elmin inkişafında böyük rol oynayırdı. Müasir tədris şagirdlərdə zehni yorğunluq yaradır.

R-279. Aralarındakı fərq çoxdur. Köhnə dərsləklərdə dərslər, məlumatlar, qaydalar və izahlar daha dolğun və başa düşülən şəkildə qeyd olunurdu.

R-313. Ənənəvi təhsildə öyrədilən bilik unudulmurdu, lakin indi uşaq çox yükləndiyi üçün öyrəndiyini müvəqqəti yadda saxlayır.

Qod. 7 – Peşəkar müəllim çatışmazlığı

Valideynlərdən sadəcə 10 nəfəri qeyd edir ki, indiki təhsil proqramındakı əsas fərq məhz peşəkar kadr hazırlığı ilə bağlıdır. Əlavə olaraq indiki təhsil proqramının kifayət qədər yaxşı olduğu, lakin müəllimlər tərəfindən yetərincə uğurlu şəkildə tətbiq edilmədiyini vurğulanır. Onlardan bir nəfər respondentin cavabına nəzər salaq:

R-12. Kurikulum proqramı, əslində, yaxşı proqramdır, sadəcə onu düzgün tətbiq edən müəllim azdır, şagirdlər birtərəfli inkişaf edirlər, seçdikləri ixtisasa aid olan fənləri oxuyurlar. Müəllim maraq yaratmağa çalışsa da bu, mümkün olmur. Mən əvvəlki tədrisi tərifləmirəm, çünki onda boşluqlar çox idi, amma müasir təhsildən də razı deyilik.

Qod. 8 – Keyfiyyətli dərsləklər

7 nəfər iştirakçı isə qeyd edir ki, indiki təhsil proqramı daha keyfiyyətli dərsləklərin mövcudluğu ilə fərqlənir. Onlar əvvəlki təhsil proqramına əsasən, hazırlanmış dərsləklərin məzmun cəhətdən zəif olduğunu və əlavə olaraq indiki təhsil proqramı əsasında hazırlanmış dərsləklərin daha yaxşı olduğunu vurğulayırlar.

R-242. Əvvəlki dərsləklər indikindən zəif olub.

Qod. 9 – İndiki təhsil proqramının effektivliyi

Müasir tədris proqramının daha effektiv olduğunu düşünən valideynlər də var. Belə ki, onlar qeyd edirlər ki, indiki tədris proqramı öyrənənlərdə araşdırma bacarığının inkişafına çox dəstək olur. Sorğuda iştirak edən valideynlərdən bəzilərinin cavabları aşağıda göstərilmişdir.

R-296. Ənənəvi təlimdə uşaqlar yalnız kitabda verilən mövzunu öyrənir və ya əzbərləyib danışırdılarsa, müasir tədris proqramında isə uşaqlar mövzunu kitabdan əlavə vəsaitlərdən araşdıraraq öyrənirlər.

R-316. Hazırkı tədris proqramı daha çox şagirdin fəallığını və düşünmə qabiliyyətini inkişaf etdirməyə yönəlib.

R-371. Müasir dövrdə tədris olunan proqram keyfiyyəti ilə fərqlənir.

Qod 10 – Öyrənmə prosesində yaş və fərdi xüsusiyyətlərin nəzərə alınmaması

Respondentlərin sadəcə 16 nəfəri qeyd edir ki, müasir təhsil proqramı öyrənənlərin fərdi öyrənmə və yaş xüsusiyyətlərini o qədər də nəzərə almır. Belə ki, onlar qeyd edirlər ki, proqram hazırlanarkən uşaqların yaş xüsusiyyətləri və buna müvafiq olaraq dərkətmə səviyyələri o qədər də nəzərə alınmamışdır. Onlardan bəzilərinin cavabları aşağıda göstərilmişdir:

R-40. Proqram uşaqların yaşına tam olaraq uyğun deyil və tapşırıqlar həddindən artıq çoxdur.

R-221. Müasir tədris proqramı uşaqların yaşına uyğun deyil.

Qod 11 – Təhsil proqramının tələblərə uyğun tətbiq edilməməsi

Validəynlərdən bəziləri düşünür ki, indiki tədris proqramı heç də müasir dövrün tələbləri ilə tam olaraq uyğunlaşmır. Onlar öyrənənlərin bu proqrama uyğunlaşmaqda çətinlik çəkdiqlərini vurğulayırlar.

R-207. Uşaqlar yeni tətbiq edilən tədris proqramını qəbul etmir. Təhsil beləcə uçuruma gedir.

10. Təhsil dövründə öyrəndiyiniz dərslərin sizin üçün hansı faydalı cəhətləri olduğunu düşünürsünüz?

Sualın ünvanlanmasında məqsəd keçmiş təhsil təcrübəsinin dəyərləndirilməsi və hazırkı dövrdə tətbiq olunan təhsil proqramına müqayisəli baxışın əldə edilməsindən ibarətdir.

Cədvəl 3

kod	respondent sayı
Faydası yoxdur.	41
Universitetə qəbul olmağıma kömək edib.	11
Qarşılaşdığım problemlərin həllini asanlaşdırıb.	151
Öyrəndiklərim indiki dövrdə öz əksini tapıb.	36
Qavrama bacarığımı inkişaf etdirib.	90
Nəzəri biliklərimi artırıb.	49
Təlim-tərbiyə prosesini təkmilləşdirirdi.	17
Mexaniki yadda saxlama bacarığımı inkişaf etdirirdi.	18

Valideynlərin müasir təhsil proqramına münasibəti: Azərbaycan kontekstində empirik tədqiqat

Respondentlərin qeyd etdikləri cavablara əsasən, zəruri istiqamətlər təyin edilərək, müəyyən kodlar çıxarılmış və həmin kodlar üzrə şərhlər verilmişdir.

Qod 1 – Faydası yoxdur.

41 nəfər sorğu iştirakçısı qeyd edir ki, onların öz dövrlərində aldıkları təhsilin onlar üçün əhəmiyyətli bir faydasının olmadığını düşünürlər, cavabları, əsasən, aşağıdakı kimidir:

R-11: Heç bir faydası yoxdur.

R-69: Heç bir faydası yoxdur.

R-177: Faydalı cəhətlərini görməmişəm.

Qod 2 – Universitetə qəbul olmağıma kömək edib.

Bəzi valideynlər qeyd edirlər ki, öz dövrlərində aldıkları təhsil hesabına universitetə daxil olmuşlar. Onlardan bəzilərinin cavabları belədir:

R-2: Universitetə qəbul olmağa kömək edib.

R-43: Biz universitetə qəbul proqramını demək olar ki, məktəbdə öyrənirdik.

Qod 3 – Qarşılaşdığım problemlərin həllini asanlaşdırıb.

151 nəfər respondent qeyd edir ki, öz dövrlərində aldıkları təhsil onlara hazırda qarşılaşdıqları problemləri həll etməyə kömək edir. Xüsusi olaraq onu da vurğulayırlar ki, aldıkları təhsil hesabına övladlarına dərslərində kömək edə bilirlər. Onlardan bəzilərinin cavabları aşağıdakı kimidir:

R-75: Övladıma dərslərini başa salıram.

R-207: Bu gün övladlarıma köməklik edə bilirəm.

R-226: Mən aldığım təhsil ilə uşaqlarımı da rahat şəkildə öyrədə bilirəm.

R-271: Uşaqlarıma təhsillərində kömək oluram onlarla müzakirələr aparıram.

Qod 4 – Öyrəndiklərim indiki dövrdə öz əksini tapıb.

Bəzi sorğu iştirakçıları qeyd edirlər ki, onların öz təhsil dövrlərində aldıkları təhsil bu gün də real həyat situasiyalarında öz tətbiqini tapır.

R-191: Hal-hazırda işlədiyim müddətdə əldə etdiyim bilik və bacarıqları tətbiq edirəm.

Qod 5 – Qavrama bacarığını inkişaf etdirib.

90 nəfər valideyn qeyd edir ki, təhsil aldıkları dövrdə qazandıqları biliklərin onların qavrama bacarıqlarının inkişaf etdirilməsində əvəzsiz rolu var. Onlardan bəzilərinin cavabları aşağıdakı kimidir:

R-73: Tarix, riyaziyyat, ədəbiyyat kimi fənlər düşüncə tərzimin, intellektual bacarığımın formalaşmasına müəyyən mənada təsir göstərib.

R-141: Bilikləri hərtərəfli mənimsəyirik.

R-166: Öyrənmə prosesi rahat və əlverişli şəkildə həyata keçirilirdi.

R-227: Yaşımıza uyğun səviyyədə olduğu üçün başa düşmək daha rahat idi. Beynimiz yüklənmirdi və bu da bütün fənlərin tam mənimsənilməsinə şərait yaradırdı.

R-236: Beynim inkişaf edir, hər şeyi daha yaxşı anlayıram.

Qod 6 – Nəzəri biliklərimi artırıb.

Valideynlərin bəziləri düşünür ki, aldıkları təhsil, əsasən, bilikyönümlü olmuşdur. Buna görə də ziyələndikləri nəzəri biliklərin onlar üçün yetərinə faydalı olduğunu qeyd etmişlər. Sorğu iştirakçılarının bir qisminin cavabları aşağıdakı kimidir:

R-3: Elmdən daha çox yararlanmışam.

R-62: Məktəb illərində öyrəndiklərimin bir çoxu hələ də yadımda qalıb, indiki uşaqlar öyrəndiklərini yadda saxlamaqda çətinlik çəkirlər.

R-109: Hərtərəfli biliklərə ziyələnmişəm.

R-136: Təlimlər daha çox nəzəriyyə əsaslı idi.

R-230: Nəzəri biliklərin aşılınması əsasında məlumatlılıq, lakin praktikada qismən əskini tapır.

Qod 7 – Təlim-tərbiyə prosesini təkmilləşdirirdi.

17 nəfər valideyn qeyd edir ki, onların aldıkları təhsil daha çox təlim-tərbiyə və nizam-intizam istiqamətli idi və bu istiqamət onlarda mövzulara daha həssas yanaşmanı, daha diqqətli olmağı aşılayıb. Onlardan bəzilərinin cavabları aşağıdakı kimidir:

R-24: Bizim təhsil aldığımız dərslər asan və faydalı, təlim-tərbiyə isə yüksək idi.

R-316: Mənim təhsil aldığım dövrdə öyrəndiyim dərslər, əsasən, nizam-intizam, məsuliyyət və əzbərləmə bacarığımı formalaşdırdı.

Qod 8 – Mexaniki yadda saxlama bacarığımı inkişaf etdirirdi.

Valideynlərdən bir neçəsi qeyd edir ki, aldıkları təhsil onlarda, əsasən, öyrəndiklərini mexaniki olaraq yadda saxlamağa, habelə əzbərləyərək öyrənməyə çox kömək etmişdir. Onlardan bəzilərinin cavabları aşağıdakı kimidir:

R-30: Mövzular asan və yadda qalan idi.

R-51: Şeir əzbərləyirdik, öyrəndiyimiz dərsi danışırdıq. Ona görə də nitq qabiliyyətimiz daha yaxşı inkişaf edib. İndi təlimlər, əsasən, sual-cavab formasında təşkil olunur. Bu da uşaqlarda söz balansını azaldır, fikirlərini tam olaraq izah edə bilmirlər.

R-93: Əzbər bacarığımız formalaşdı.

11. Əvvəlki təhsil proqramının yoxsa indiki təhsil proqramının nəticələri real həyatda öz tətbiqini tapır?

Sual keçmişdə və hazırkı dövrdə tətbiq olunan təhsil proqramlarının praktik təsirini müqayisə etmək məqsədi daşıyır.

Cədvəl 4

kod	respondent sayı
indiki təhsil proqramı	155
əvvəlki təhsil proqramı	165
heç bir təhsil proqramı	34
hər iki təhsil proqramı	59

Respondentlərin qeyd etdikləri cavablara uyğun şəkildə əsas istiqamətlər təyin edilərək, müəyyən kodlar çıxarılmış və həmin kodlar üzrə şərhlər verilmişdir.

Qod 1 – Müasir təhsil proqramı

Bu cavabı seçən valideynlər, cari tədris proqramının övladlarının real həyat vəziyyətlərində bilik və bacarıqlarını tətbiq etməsinə daha çox kömək etdiyini düşünürlər. Bu, proqramın praktik, aktual və müasir həyatın tələblərinə uyğun olduğunu göstərə bilər. Müasir dünyada vacib olan problem həlletmə, tənqidi düşünmə və texnologiyadan istifadə kimi bacarıqların yeni proqramda daha yaxşı öyrədildiyi qənaətinə gəlmiş ola bilərlər. Respondentlərin təxminən 37.5%-i indiki təhsil proqramının nəticələrinin real həyatda tətbiqini tapdığını bildirib. Bu, yenilənmiş strukturun və praktiki istiqamətin valideynlər tərəfindən müsbət qarşılandığını əks etdirir.

R-54: Ənənəvi təhsildə müəllimin sərtliyi var idi, uşaqlar öz fikirlərini sərbəst ifadə etməyi bacarmırdı, ona görə də bugün həmin şəxslərin bir qismi savadlı olsalar belə, dövrün tələblərinə uyğunlaşa bilmirlər.

R-78: Hazırkı dövrdə dünyanın hər bir yerindən məlumat almaq mümkündür. Uşaqlar lazım olan bütün məlumatları İKT vasitəsilə əldə edirlər.

R-279: Əvvəlki dövrlərdə müasir informasiya kommunikasiya texnologiyaları mövcud deyildi, lakin hazırkı dövrdə onlardan istifadə edilir.

R-333: Hər iki tədris proqramının öz üstünlükləri var, amma indiki proqramın nəticələri real həyatda daha çox tətbiq olunur. Çünki müasir kurikulum uşaqlarda tək-cə bilik deyil, həm də praktiki bacarıqlar, tənqidi düşünmə, ünsiyyət qurma və problem həlletmə qabiliyyətlərini inkişaf etdirir. Əvvəlki proqram daha çox nəzəri biliklər üzərində qurulduğu üçün, öyrənilənlər bəzən həyatda tətbiq olunmurdu. İndiki proqram isə uşaqları real situasiyalarda düşünməyə, araşdırmağa və qərar verməyə öyrədir. Bu da gələcəkdə həm təhsildə, həm də gündəlik həyatda onlara daha çox fayda verir.

R-339: Ənənəvi təhsil proqramı bilikyönlü idi, çox məlumat verirdi, lakin onu real həyatda tətbiq etməyi öyrətmirdi. Müasir təhsil proqramı (kurikulum) həyatda daha çox real tətbiq olunur, çünki şagirdə praktik bacarıq, problem həlletmə, ünsiyyət və düşünmə bacarıqları öyrədilir. Öyrəndiyini həyatda tətbiq et-

məyi hədəfləyir.

Qod.2 – Ənənəvi təhsil proqramı

Bu qrupa daxil olan valideynlər, əvvəlki tədris sisteminin daha möhkəm nəzəri əsaslara malik olduğunu, şagirdlərə ənənəvi dəyərlər və yaxud müəyyən fənlər üzrə daha dərin bilik qazandırdığına inanırlar. Onların fikrincə, əvvəlki sistemin nəticələri (məsələn, intizam, yadda saxlama, fundamental biliklər) real həyatda daha uzunmüddətli və təhlükəsiz tətbiq imkanı yaradırdı. Dəyişikliyə münasibət, nostalgiya və ya yeni proqramın bəzi aspektlərinə narazılıq bu seçimə təsir göstərmiş ola bilər. Valideynlərin 40%-i əvvəlki təhsil proqramını üstün tutur. Sorğuda, əsasən, yaşlı respondentlər daha çox üstünlük təşkil edirlər və bu köhnə sistemin “sınaqdan çıxmış” ənənəvi yanaşmasına olan etimad və ya yeni sistemin bəzi elementlərinə qarşı ehtiyatlı münasibətlə əlaqədardır.

R-17: Təbii ki, düzgün tətbiq edilsə, indiki təhsil proqramı daha səmərəli və effektiv hesab olunur.

R-296: Əlbəttə ki, əvvəlki təhsil proqramı. Çünki mən uşağa evdə anlamadığı mövzunu öz öyrəndiyim metodla izah edirəm.

R-298: Müasir deyil, əvvəlki təhsil proqramı səmərəli və effektiv idi. İndiki təhsil isə müasir dövrün tələblərinə uyğun adı altında uşağa heç nə öyrətmir.

R-345: Əvvəlki təhsil proqramı. İndi heç kimdə savad, yaddaş yoxdur, unutqanlıq çoxdur, çünki uşaqları ev tapşırıqları ilə yükləyirlər.

Qod.3 – Heç bir təhsil proqramı

Bu fikirdə olan valideynlər, mövcud təhsil sistemlərini (həm keçmiş, həm də hazırkı) real həyatın çağırışlarına tam cavab verə bilməyən, nəzəriyyəyə çox, təcrübəyə az yönəlmiş və ya köhnəlmiş hesab edirlər. Onların fikrincə, məktəbdə alınan bilik və bacarıqlarla real həyatdakı vəzifələr arasında böyük bir uçurum var. Bu, təhsil sisteminə qarşı ən tənqidi münasibət hesab oluna bilər. Valideynlərin təxminən 8.2%-i heç bir proqramın nəticələrinin real həyatda effektiv tətbiqini tapmadığını bildirib. Bu, adətən, təhsilin praktiki istiqamətinin kifayət qədər olmaması və tədrisin gündəlik həyatla zəif əlaqələndirilməsi ilə bağlı narazılığı ifadə edir.

R-12: Heç biri

R-146: Belə də

R-153: Əvvəlki tədrisin tam mükəmməl olduğunu deyə bilmərəm. Hər ikisinin də çatışmayan tərəfləri var.

Qod.4 – Hər iki təhsil proqramı

Sualı cavablandıran valideynlər həm indiki, həm də əvvəlki proqramların müsbət cəhətlərə malik olduğunu və real həyatda müxtəlif aspektlərdən tətbiq oluna biləcəyini düşünürlər. Onlar təhsildə bərabərliyə, davamlılığa və sistemlərin üstünlüklərinin sintezinə dəyər verirlər. Bu, valideynlərin təhsil prosesinə ba-

**Valideynlərin müasir təhsil proqramına münasibəti: Azərbaycan kontekstində
empirik tədqiqat**

lanslı və tolerant yanaşmasını göstərir. Sorğuda iştirak edənlərin 14.3%-ə yaxını hər iki proqramın da real həyat üçün faydalı elementlərə malik olduğunu qeyd edib. Bu, respondentlərin təhsildə çoxşaxəliliyə və müxtəlif yanaşmaların inteqrasiyasına üstünlük verdiyini göstərir.

R-182: Əvvəlki təhsil ilə indiki təhsil arasında fərqlər çoxdur, amma hər ikisinin real həyatda öz yeri və dəyəri var. Sovet dövründə təhsil daha sistemli, əsaslı biliklər üzərində qurulmuşdu — bu, insanlarda intizam, məntiq və əməksevərlik kimi xüsusiyyətlər formalaşdırırdı. İndiki təhsil isə daha çox texnologiya, informasiya və dillərə yönəlib, bu da müasir dünyada rəqabət qabiliyyəti üçün vacibdir.

R-340: Hər iki təhsil proqramının nəticələri real həyatda öz tətbiqini tapır. Ənənəvi təhsil proqramı uşaqlarda dəqiqlik və məsuliyyətlik kimi müəllim keyfiyyətlərin formalaşmasına təsir göstərir. Müasir təhsil proqramı isə texnologiya, araşdırma və yaradıcılıq kimi bacarıqları inkişaf etdirir. Bu isə gələcəkdə peşələrdə və həyatın bir çox sahələrində faydalıdır.

Növbəti sual (12): İndiki təhsil proqramında hansı dəyişiklikləri etmək istəyərsiniz, əlavələriniz nə olar?

Bu sualın verilmə məqsədi sorğu iştirakçılarından fikirlərini, təklif və tövsiyələrini toplamaq, habelə tətbiq edilən təhsil proqramında mövcud olmayan, lakin faydalı ola biləcək yeniliklərin əlavə edilməsidir.

Cədvəl 5

kod	respondent sayı
valideynlərlə əməkdaşlıq edilməsi	5
qiymətləndirmənin təkmilləşdirilməsi	29
məktəbin maddi-texniki təminatının çatışmazlığı	14
əlavəmin olmaması	77
şagirdə yüklənmiş dərslərin azaldılması	73
dərslərin məzmununu yaş səviyyələrinə uyğun və ətraflı olsun	94
əvvəlki proqramın tətbiq edilməsi	15
müəllimlərin inkişaf etdirilməsi	44
dərs saatlarının artırılması	10
praktik fəaliyyətlərin artırılması	33
mövcud proqramın təkmilləşdirilməsi	19

Respondentlərin qeyd etdikləri cavablara əsasən, əsas istiqamətlər təyin edilərək, müəyyən kodlar çıxarılmış və həmin kodlar üzrə şərhlər verilmişdir.

Qod 1 – Valideynlərlə əməkdaşlıq edilməsi

Valideynlərin çox az qisminin qeyd etdiyinə görə məktəblər valideynlərlə əməkdaşlıq etməlidirlər. Onların fikrincə, əməkdaşlığın mümkün olduğu təhsil müəssisələrində uğur daha əlçatan və daimi olur.

R-5: Məktəblərdə “valideyn saati” adlı dərs saati peşəkar pedaqoq və psixoloqlarla görüşlər təşkil edilməli, gələcək dünyaya hazırlamalı olduğumuz uşaqlar barədə söhbətlər aparılmalı, bundan əlavə uşaqların lazımsız informasiyalarla yüklənməməsi üçün onlar maraqlı istiqamətlərə yönləndirməlidir.

Qod 2 – Qiymətləndirmənin təkmilləşdirilməsi.

Bir çox sorğu iştirakçıları qeyd edirlər ki, əsaslı dəyişiklik qiymətləndirmə sistemində olmalıdır. Belə ki, onlar qiymətləndirmə sisteminin həqiqi savadlılığı ölçmədiyini, habelə uşaqlarda əlavə gərginliyə səbəb olduğunu vurğulayırlar. Onlardan bəzilərinin cavabları aşağıdakı kimidir:

R-218: KSQ, BSQ sayı azaldılmalı, uşaqların tapşırıqları valideyn köməyi olmadan yerinə yetirməsi üçün çalışmalar onların yaş və idrak səviyyəsinə uyğun olmalıdır.

R-320: Məsələn musiqi, təsviri incəsənət, texnologiya fənləri bu qədər dərin-dən keçirilməyə bilər.

R-335: KSQ, BSQ və monitorinqlərin ibtidai sinifdə keçirilməsi lazımlı deyil.

Qod 3 – Məktəbin maddi-texniki təminatının çatışmazlığı.

Bəzi valideynlər təklif edirlər ki, tədris prosesinin effektivliyini artırmaq üçün məktəblərdə maddi-texniki baza yaxşılaşdırılmalıdır. Məktəblərdə şəraitin yaxşılaşdırılması birbaşa tədris prosesinə təsir edə bilər. Bu həm də praktiklik baxımından əhəmiyyət kəsb edir. Onlardan bəzilərinin cavabları aşağıdakı kimidir:

R-2: Müasir təhsil proqramının tətbiq olunduğu, məktəblərdə şərait də yenilənib, inkişaf etdirilməlidir.

R-128: Məktəblərə inventarlaşdırma olmalıdır. Praktik dərslər təşkil edilməlidir.

Qod 4 – Əlavəm yoxdur.

Sorğu iştirakçılarının 77 nəfəri isə indiki təhsil proqramına heç bir əlavələrinin olmadığını qeyd ediblər. Belə ki, onlar indiki təhsilin kifayət qədər yüksək səviyyədə olduğu ilə həmfikirdirlər.

R-24: Əlavəm yoxdur.

R-189: Heç bir fikir əlavə etmək istəmirəm.

R-405: Təhsilimiz yüksək səviyyədədir, əlavələrim yoxdur.

Qod 5 – Dərs yükünün azaldılması.

Valideynlərin müasir təhsil proqramına münasibəti: Azərbaycan kontekstində empirik tədqiqat

Valideynlərin bəziləri təklif edir ki, dərs yükü (ev tapşırığı, əlavə məşğələlər və s.) azaldılmalıdır. Onlar hesab edirlər ki, ev tapşırıqları azaldılmalı və sadə formada izahlarla əsasən, tədris prosesi mühitində müəllimlər tərəfindən ətraflı şəkildə izah edilməlidir. Onlardan bəzilərinin cavabları aşağıdakı kimidir:

R-144: Tapşırıqların sayı azaldılsın.

R-148: Tapşırıqlar uşaqlara sadə və anlaşılan formada izah edilsin.

R-231: Yaxşı olardı ki, uşaqları aşağı siniflərdən bu qədər çətin tapşırıqlarla yormayaq.

Qod. 6 – Dərslik məzmunu yaş səviyyələrinə uyğun olsun.

Sorgu iştirakçılarının 94 nəfəri isə təklif edir ki, tədris prosesində istifadə edilən dərsliklərin məzmunu öyrənənlərin yaş səviyyəsinə uyğunlaşdırılmalı və daha ətraflı şəkildə tərtib edilməli, həmçinin dərsliklər peşəkar mütəxəssislər tərəfindən hazırlanmalıdır. Onlardan bəzilərinin cavabları aşağıdakı kimidir:

R-53: Dərsliklər hər biri yenidən sadə formatda dərc olunmalı, qaydalar, məlumatlar ətraflı, anlaşılan formada yazılmalıdır. Lazım olan hər bir məlumat dərsliklərdə olmalıdır.

R-116: Dərsliklər düzgün mütəxəssislər tərəfindən yazılsın. Dərslər uşaqlar üçün maraqlı əyləncəli, onların sevəcəyi şəkildə təşkil olunsun.

R-244: Qəbul və buraxılış imtahanlarının tələblərinə uyğun dərsliklər

Qod. 7 – Əvvəlki proqramın tətbiq edilməsi

Bəzi valideynlər ənənəvi təhsil proqramının yenidən tətbiq olunması fikrini təklif edirlər. Onlar əvvəlki təhsil proqramının tətbiqinin daha çox fayda verəcəyinə inanırlar. Onlardan bəzilərinin cavabları aşağıdakı kimidir:

R-39 Kurikulum ləğv olunmalı, əvvəlki təhsil sisteminə qayıtmalıyıq.

R-274: Konservativ görünsə də, əvvəlki tədris proqramının tətbiqinin daha çox fayda verəcəyini düşünürəm. Hazırda mövcud olan kurikulum şagirdlərdə möhkəm təməl yaratmır, eyni zamanda düzgün tətbiq olunduğu hallarda belə tam səmərəli olmur.

Qod. 8 – Müəllimlərin inkişaf etdirilməsi

44 nəfər valideyn isə təhsil proqramının düzgün şəkildə tətbiq olunması məsələsi üzərində dayanır. Onlar müəllim peşəkarlığını artırmaqla daha faydalı və uğurlu tədris mühiti yaranacağına ümid edirlər. Həmçinin müəllimlərin daha interaktiv metodlardan istifadə etməsini, dərsləri daha çox fəallıq üzərində qurmasını, habelə əsas prioritet istiqamətin öyrənənlərdə təhsilə qarşı qorxu yerinə, sevgi yaratmaq olduğunu düşünürlər. Onlardan bəzilərinin cavabları aşağıdakı kimidir:

R-29: Kişi müəllimlərin sayı artırılmalıdır.

R-44: Bəzi müəllimləri yeniləri ilə əvəz etmək lazımdır. Çünki bu kimi müəllimlər tədris olunan yeni mövzunu izah etmir, sadəcə şagirdə “get dərsləri öyrən” tapşırığını verirlər.

R-357: Qaydaların və məntiqi tapşırıqların daha maraqlı və daha asan izah olunması üçün müəllimlərin kurs keçməsi tələb edilməlidir.

Qod.9 – Dərs saatlarının artırılması

Bir qisim sorğu iştirakçıları isə dərs saatlarının artırılması fikrini təklif edirlər. Onların fikrincə bu, uşaqların dərsin məzmununu daha yaxşı mənimsəmələrinə kömək edə bilər. Sorğu iştirakçılarının bəzilərinin cavabları aşağıdakı kimidir:

R-309: Uşaqların əlavə hazırlığa ehtiyacları olmasın, məktəbdə təlim zamanı keçilən dərsləri tam öyrənib mənimsəsinlər. Evə gələndə uşaqlar dərslərdən tam razı qalsınlar.

Qod.10 – Praktiki fəaliyyətlərin artırılması.

Başqa bir təklif isə praktik fəaliyyətlərin artırılması ilə bağlıdır. Valideynlər qeyd edir ki, praktiki dərslərin çox olması öyrənməni daha effektiv şəkildə artırır. Əlavə olaraq, onlar bu fəaliyyətlərin öyrənmələr üçün daha motivasiyalı və fəal bir mühitin yaranması üçün vacib olduğunu vurğulayırlar. Onlardan bəzilərinin cavabları aşağıdakı kimidir:

R-82: Praktiki dərslərə üstünlük verilsə, daha yaxşı olar. Uşaqlar həm motivasiya alar, həm də dərsləri sevrək mənimsəyərlər.

R-339: Praktiki tapşırıqlar artırılсын, nəzəriyyə azaldılсын, fənlərarası əlaqə gücləndirilsin (məsələn riyaziyyatla informatika, biologiya ilə həyat bilgisi).

R-387: Müasir təhsil proqramında ən çox dəyişmək istədiyim məqam – dərslərin daha praktik və tətbiqyönümlü olmasıdır. Şagirdlərin yalnız nəzəri məlumatları deyil, real həyatda istifadə edə biləcəkləri bacarıqları əldə etməsi vacibdir. Məsələn, yaradıcı düşünmə, problem həllətmə, layihə əsaslı öyrənmə və rəqəmsal savadlılıq kimi komponentlərin daha çox yer almasını istərdim. Eyni zamanda dərslərlərin daha yenilənmiş, vizual və interaktiv şəkildə hazırlanması şagirdlərin motivasiyasını artırır və öyrənməni daha effektiv edər.

Qod.11 – Mövcud proqramın təkmilləşdirilməsi

Digər təklif isə, mövcud təhsil proqramının daha da təkmilləşdirilməsi istiqamətindədir. Belə ki, valideynlər təhsil proqramının daha da güclü versiyasının yaradılmasının öyrənmə baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini düşünürlər. Onlardan bəzilərinin cavabları aşağıdakı kimidir:

R-327: Daha səmərəli proqram hazırlanmalıdır.

R-328: Təhsil proqramı ciddi təkmilləşdirilməlidir.

Nəticə / Conclusion

Aparılan tədqiqat valideynlərin yeni təhsil proqramı (kurikulum) barədə fikirlərini və təcrübələrini əks etdirmişdir. Nəticələr göstərir ki, valideynlərin əksəriyyəti yeni təhsil proqramı haqqında kifayət qədər ətraflı məlumat

üçün tam başa düşülən, əlavə dəstəyə ehtiyac yaratmayan şəkildə hazırlanması zəruridir.

Tədqiqatın ümumi nəticəsinə əsasən, aşağıdakı təklifləri qeyd etmək məqsəddəyğündür:

1. *Valideynlərin təhsil proqramlarının hazırlanmasında fəal iştirakını təmin etmək.* Tədqiqatın nəticələri göstərdi ki, valideynlər təhsil proqramlarının hazırlanmasında demək olar ki, iştirak etmir. Lakin aparılan ədəbiyyat araşdırması, həmçinin valideynlərlə təşkil edilmiş sorğunun nəticələri bir daha göstərdi ki, şagirdlərin uğur qazanmasında valideynlərlə əməkdaşlığın əvəzsiz rolu var. Bu baxımdan, məktəblərdə bu barədə davamlı konsultasiyaların, maarifləndirmə tədbirlərinin aparılması faydalı ola bilər.
2. *Təhsil proqramı əsasında hazırlanan dərsliklərin yaş səviyyəsinə uyğunlaşdırılması.* Dərsliklər tərtib olunarkən hər bir fənnin məzmununa uyğun olaraq öyrənmələrin yaş səviyyəsi, öyrənmə psixologiyası, habelə müxtəlif dərketmə növləri nəzərə alınaraq tərtib edilməsi daha məqsəddəyğün ola bilər. Çünki, şagirdlərin yaş və öyrənmə xüsusiyyətləri bir-birilə birbaşa əlaqəlidir. Bu əlaqənin düzgün qurulması öyrənmə prosesinin daha rahat və səmərəli olunması baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir.
3. *Məktəblərdə müəllimlərin peşəkarlığının artırılması.* Sorğunun nəticələri bir daha sübut etdi ki, bəzi müəllimlər öz fənlərini kifayət qədər aydın şəkildə tədris etməyi bacarmırlar. Həmçinin bəzi ailələrdə hər iki valideyn işlədiyinə görə onlar övladlarına kifayət qədər vaxt ayıra bilmirlər. Bununla yanaşı, bəzi valideynlərin təhsil səviyyəsi övladlarına dərslərinə kömək etməyə imkan vermir. Nəticə olaraq şagirdlər mövzunu qavramaqda çətinlik çəkir və əlavə müəllim dəstəyinə (repetitor) ehtiyac duyurlar. Lakin məktəblərdəki fənn müəllimləri tədris prosesini elə qurmalıdır ki, dərslərin sonunda bir çox şagird dərslə bağlı əsas nüansları qavramış olsun. Bunun üçün əlavə dərslər saatları, ETÜD-lər (ev tapşırıqları üçün dərslər), dərnəklər təşkil oluna bilər.

Məqalənin aktuallığı. Tədris proqramları müasir təhsilin əsasını təşkil edir. Valideynlərin bu proqrama münasibəti, onun effektivliyini və təcrübədə qarşılaşılan problemləri birbaşa əks etdirir. Məqalə valideyn fikirləri əsasında mövcud sistemin güclü və zəif tərəflərini müəyyən edir, bu da təhsil siyasəti üçün aktuallaşmış məlumat bazası təqdim edir.

Məqalənin elmi yeniliyi. Tədqiqat Azərbaycan kontekstində valideynlərin kurikulumuna münasibətini qarışıq metodla (kəmiyyət və keyfiyyət) ilk dəfə bu qədər geniş miqyasda (413 valideyn) təhlil edir. Aparılan sorğu vasitəsilə valideynlərin təcrübə, gözlənti və təklifləri sistematik şəkildə aşkara çıxarılır və mövcud beynəlxalq nəzəriyyələrlə (məs., Syomvene, Nyamayı) yerli vəziyyət müqayisə olunur.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti. Alınan nəticələr və tövsiyələr təhsil idarəçiləri, məktəb rəhbərləri və müəllimlər üçün praktiki dəyərə malikdir. Məqalə məktəb-ailə əməkdaşlıq mexanizmlərinin gücləndirilməsi, dərslərin yaşa uyğun yenidən işlənilməsi, qiymətləndirmə sisteminin və müəllim hazırlığının təkmilləşdirilməsi kimi konkret addımların planlaşdırılması üçün əsas təşkil edir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat / References

1. Ahmadi, S., & Keshavarzi, A. (2017). The necessity of parental participation in curriculum planning and preparation.
2. Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu. Kurikulum. arti.edu.az/az/page/24-kurikulum
3. Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi. (2009). Təhsil haqqında qanun.
4. Azərbaycan Respublikasında ümumi təhsilin konsepsiyası-Milli Kurikulum. (2006).
5. Şleyxer, A. (2022). XXI əsrin təhsilini necə qurmalı. Bakı.
6. Bernard, V.L.F. (2012). International Child Development Initiative (ICDI) Parental involvement in early learning: A review of research, policy and good practice. Netherlands: The Hague.
7. “Kurikulum nədir?” (2014). Azərbaycan müəllimi (14 noyabr) №02, S.1
8. Graham-Clay, S. (2005). Communicating with parents: Strategies for teachers. *School Community Journal*, 15(1), pp117–129.
9. Khan, M.A., & Law, L.S. (2015). An Integrative Approach to Curriculum Development in Higher Education in the USA: A Theoretical Framework. *International Education Studies*, 8(3), 66-76.
10. Koch, L.A. (2018). Parent involvement in early childhood education and its impact on the development of early language and literacy skills: An exploration of one head start program’s parent involvement model. PhD Dissertation for Doctor of Education. Drexel University, Pennsylvania.
11. Kostadinova, M.B. (2012). The Role of Parents in the Implementation of the Curricula. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 2374-2377.
12. McDowell, K., Jack, A., & Compton, M. (2018). Parent involvement in Pre-Kindergarten and the effects on student achievement. *The Advocate*, 23(6).
13. Nyamai, D.V. (2021). Curriculum Development: Parents Participation in Curriculum Development. *Academia Letters*.
14. Oliva, P.F. (1982). *Developing the curriculum*. Little, Brown.

15. Posner, G. (1988). Models of curriculum planning. In L. Beyer, & M. Apple (Eds.), *The curriculum: Problems, politics, and possibilities*. New York: State University of New York Press., pp77-97.
16. Su, S.W. (2012). The various concepts of curriculum and the factors involved in curricula-making. *Journal of Language Teaching and Research*, 3(1), 153-158.
17. Sunawar, A. (2017). Study of the Level of Understanding of Parents towards Their Children Curriculum in Vocational Schools. *INVOTEC*, 13(2).
18. Syomwene, A. (2022). Parental involvement strategies and challenges in development of pupils' literacy skills in the implementation of competency based curriculum in early years education in Kenya. *European Journal of Education and Pedagogy*, 3(2), pp.53-59.
19. Tyler, R.W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction*. University of Chicago Press.